

Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri

M. Nail ALKAN*

ÖZET

Türkiye ile Almanya arasında tarihsel süreçte yoğun bir ilişki yaşanmıştır. Günümüzde taraflar arasındaki ilişkiler gelişerek devam etmektedir. Bu makalede iki ülke arasında 16. yüzyıldan başlayarak I. Dünya Savaşı'na kadar devam eden, dostluk ve çıkar arasında gidip gelen ilişki süreci incelenecektir. Makalenin temel konusunu oluşturan I. Dünya Savaşı'na kadarki süreçte ilişkilerin en dikkat çekici özelliği hayranlık, dostluk ve çıkar üçgeninde cereyan etmesidir. Kimi zaman hayranlığın ağır bastığı dönemler olmuş, kimi zaman ilişkilerde çıkar ön plana çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı İmparatorluğu, Alman İmparatorluğu, II. Wilhelm, II. Abdülhamit, Weltpolitik, Alman Askeri Heyetleri.*

Relations between Turkey and Germany: a Triangle of Admiration, Friendship and Self-Interest

ABSTRACT

Throughout history Turkey and Germany have experienced an intense relationship. Today the relationship continues to develop. This article analyses the relationship from the 16th century up to the First World War. It is a process that varies from friendship to self-interest. The main topic of this article is the triangle of admiration, friendship and self-interest during the period up to the start of the First World War. At times mutual admiration was dominant, and self-interest dominated at other times.

Key Words: *Ottoman Empire, German Empire, Wilhelm II, Abdülhamit II, Weltpolitik, German Military Mission.*

Giriş

Türkiye-Almanya ilişkilerinin resmi olarak başlangıcı 250 yılı aşkın bir geçmişe sahiptir. Bu süre içerisinde Türkler ve Almanlar hiçbir zaman doğrudan savaşmamışlardır. Bu durum tarihte eşine az rastlanan bir olgudur. Tabii 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ile Avrupa orduları arasında yapılan savaşlarda Avrupa ordusu içinde Almanlar da vardı ancak iki devlet tarih boyunca doğrudan karşı karşıya gelmemişlerdir. Taraflar arasındaki ilişkilerin başlangıcını 2 Nisan 1761 tarihinde Prusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan "Dostluk, Gemicilik ve Ticaret Antlaşması" oluşturmaktadır. Bu tarih, resmi ilişkilerin başlangıcı olarak kabul edilse de Türkiye-Almanya ilişkilerinden bahsederken birkaç yüzyıl daha geriye gitmekte fayda vardır. 1189-1192 yılları arasında gerçekleştirilen III. Haçlı Seferi'ne katılan Alman

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkan Yardımcısı, nailalkan@gazi.edu.tr

İmparatoru Friedrich Barbarossa, Konya'ya kadar gelmiştir.¹ Alman İmparatoru'nun asıl amacının Kudus'e gitmek olduğu bilinmektedir. Bu nedenle Silifke'ye gelen Alman İmparatoru, Antakya'ya doğru ilerlerken Göksu Irmağı'nda boğulmuştur. Bu olay ile ilgili çeşitli rivayetler söz konusudur. Bu rivayetlerden birine göre 10 Haziran 1190 tarihinde Alman İmparatoru Haçlı ordusu ile birlikte Göksu Irmağı'na gelmiştir. Irmağı geçmek için kullanılması gereken küçük, ince köprü yerine İmparator sabırsızlanmış ve ırmağı geçmek için atıyla suya girip boğulmuştur.² Diğer bir rivayete göre, İmparator Barbarossa, kendisinden 1500 yıl önce yaşamış olan Büyük İskender'in de o dönemdeki adıyla "Kalykadnos" olan Göksu Irmağı'na girdiğini bilmektedir. Kendisi de Büyük İskender'in girdiği sulara girip serinlemek istemiştir. Ancak boğularak hayatını kaybetmiştir.³ Bir Alman İmparatoru'nun bugünkü Türkiye topraklarına yüzyıllar önce ilk defa ayak basması trajik bir şekilde sonuçlanmıştır.

Alman topraklarına ayak basan ilk Türk'ün ise 1279 yılındaki son haçlı seferinde esir alınan 40'a yakın Selçuklu subaylarından biri olan Mehmet Sadık Selim olduğu ifade edilmektedir.⁴ Mehmet Sadık Selim 1305 yılında Hıristiyan olmuş ve Felix Soldan adını almıştır. Günümüzde ünlü Alman edebiyatçı Johann Wolfgang von Goethe'nin Soldan ailesi soyundan geldiğini belirten birçok araştırma mevcuttur.⁵ Haçlı seferlerinden sonra Türk-Alman ilişkilerine 16. yüzyılda yeniden rastlamak mümkündür. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünün zirvesinde olduğu Kanuni Sultan Süleyman döneminde Alman İmparatorluğu ile siyasi ilişkiler gelişmiştir. Ogier Chiselin de Busbecq, Alman İmparatoru V. Karl tarafından 1554-1562 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu nezdinde elçi olarak görevlendirilmiştir.⁶ Busbecq, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim şeklini Meritokrasi olarak ifade edip överken, kendi İmparatorluğu'ndaki soyluların ayrıcalıklı konumu eleştirmiştir. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim sisteminin kendi İmparatorluğu için de örnek alınabilecek bir yapıda olduğunu ifade etmiştir.⁷ Ayrıca Busbecq laleyi Avrupa'ya tanıtan ilk kişi olmuştur. 16. yüzyılda Avrupa'da lale çiçeği bilinmemekteydi. Lale hakkındaki ilk bilgiyi Busbecq 1555 yılında "tulipa turcarum" (Türklerin Lalesi) şeklinde mektubunda ifade etmiştir. Busbecq mektubunda laleden şu şekilde söz etmiştir:

Edirne'den İstanbul'a giderken, yolda çok çeşitli çiçek türleri ile karşılaştık. Nergis ve sümbül dışında Türklerin lale olarak adlandırdığı bir çiçek türü vardı. Bu çiçekleri kırsın ortasında, çiçek yetişmesine uygun olmayan bir sezonda görmek bizi çok şaşırttı.

¹ Erdoğan Keskinç, "Ein kurzer Einblick in die Geschichte deutsch-türkischer Beziehungen", *INID Institut*, 2002, <http://inid.de/islam-in-deutschland/interreligioeser-dialog/ein-kurzer-einblick-in-die-geschichte-deutsch-t%C3%BCrkischer-beziehungen.html>, 11.03.2014.

² Jan von Flocken, "Friedrich Barbarossa – ein Kaiser ertrinkt", *Die Welt*, 07.01.2008.

³ Ibid.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Werner-Ulrich Deetjen, *700-jähriges Jubiläum Sadok Selim-Johannes Soldan (um 1270–1328), erster urkundlich bekannter türkischer Deutscher und Brackenheim Bürger*, Brackenheim, 2005.

⁵ Goethe'nin annesinin Soldan ailesinden geldiği ileri sürülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Latif Çelik, *Türkische Spuren in Deutschland- Almanya'da Türk İzleri*, Logophon, Mainz, 2008, s. 90-95.

⁶ Felix Konrad, "Von der 'Türkengefahr' zu Exotismus und Orientalismus: Der Islam als Antithese Europas (1453–1914)?" , *Europäische Geschichte Online (EGO)*, (Ed.) Institut für Europäische Geschichte (IEG), 03.12.2010, <http://www.ieg-ego.eu/konradf-2010-de>, 10.03.2014.

⁷ Ibid.

Özellikle lalenin çok az kokusu olmasına rağmen güzelliği ve renk çeşitliliği takdir edilecek boyuttaydı.⁸

Busbecq bu dönemde lalenin tohum ve soğanını Avrupa'da iki botanik uzmanına göndermiştir. Bu kişilerden İtalyan Pietro Andrea Mattioli adlı botanikçi yazmış olduğu 'Baharat' adlı kitabında laleyi ilk defa resimlendirmiştir. Diğer botanikçi Charles de Lécluse, laleyi ilk defa Hollanda'da bilimsel amaçlı yetiştirmiştir.⁹ Görünen o ki bugün Hollanda'nın ön plana çıkan laleleri esasen Osmanlı'nın Avrupa'ya bir hediyesi olarak nitelendirilebilir.

Türk-Alman ilişkilerinin tarihsel sürecine devam ettiğimizde 1683 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından gerçekleştirilen II. Viyana Kuşatması ertesinde yaklaşık 1000 Türk'ün esir olarak Almanya'nın özellikle güney bölgelerine getirildiğini görmekteyiz. Bu Türk'lerden yaklaşık 600'ünün Almanya'ya getirildikten sonra vaftiz edilerek Hıristiyanlığa geçtiği ve Alman ismi aldıkları belirtilmektedir.¹⁰ Coşan'a göre, Almanya'da nasyonal sosyalist dönemde soy kütüklerine ilgi duyulmaya başlanmasıyla birçok Alman ailenin yaptıkları araştırmalar sonucu, vaftiz edilen Türklerin kendi soy kütüklerinde yer aldığı görülmüştür.¹¹ Bu dönemden sonra özelde Almanya'da genelde Avrupa'da Osmanlı İmparatorluğu ve kültürüne karşı büyük bir merak ve hayranlık uyanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Alman kültürüne hediye ettiği bir unsur da Türk kahvesidir. Almanya'da ilk defa 1697 yılında Türk kahvesi Almanlara tanıtılmıştır.¹² Viyana kuşatması sonrası esir düşen Mehmet Sadullah Paşa, Würzburg şehrinde Pazar ayininden çıkan Almanlara yaptığı Türk kahvesini ikram etmiştir.¹³ Türkler kahvenin yanında gerek Almanya'da gerekse Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde baharat, sigara, çay, kaftan ve müzik gibi unsurlarla kendilerini göstermişlerdir. Bu öğelerle ilk defa tanışan Avrupalılar nezdinde Osmanlı İmparatorluğu'na bakış açısının değiştiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Almanya'daki Türk Hayranlığı

II. Viyana kuşatmasından sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş dönemine girmesi ve bununla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun artık bir tehdit olarak görülmemesi nedeniyle Almanların ve Avrupalıların Osmanlı'ya karşı bakış açıları değişmiştir. Bu dönemde Türkler egzotik bir unsur olarak kabul edilmeye başlanmıştır.¹⁴ Türklerin özellikle kültürel yönleriyle Alman toplumuna yaklaşması iki taraf arasındaki ilişkilerin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Aydınlanma çağının önemli

⁸ Ogier Ghiselin de Busbecq, *The Turkish Letters of Ogier Ghiselin de Busbecq Imperial Ambassador at Constantinople 1554 – 1562*, (çev.) Edward Seymour Forster, Oxford, 1927, s. 24-25.

⁹ "Tulpe und Kaffee - Neues aus dem Orient",

http://www.tuerkenbeute.de/kun/kun_eur/TulpeUndKaffee_de.php, 02.04.2014.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Hartmut Heller, "Türkentaufen um 1700- ein vergessenes Kapitel der fränkischen Bevölkerungsgeschichte", *Glaubensflüchtlinge und Glaubensfremde in Franken*. 26, Seminar des Frankenbundes vom 10-12 Oktober 1986, s. 255-271.

¹¹ Leyla Coşan, "Almanya'da Hıristiyanlaştırılan Türk Savaş Esirleri ve Bunların Vaftiz Törenleri (16-18. Yüzyıllar)", *Türk Kültürünü İncelemeleri Dergisi, The Journal of Turkish Cultural Studies*, Sayı 19, İstanbul, 2008, s. 44.

¹² Hartmut Heller, "Carl Osman und das Türkenmariandl", *Die Zeit*, 04.09.2003.

¹³ Latif Çelik, *Türkische Spuren in Deutschland- Almanya'da Türk İzleri*, Logophon, Mainz, 2008, s.108-110.

¹⁴ Felix Konrad, "Von der 'Türkengefahr' zu Exotismus und Orientalismus: Der Islam als Antithese Europas (1453–1914)", *Europäische Geschichte Online*, 03.12.2010.

temsilcilerinden, Alman yazar ve filozof Gotthold Ephraim Lessing bu dönemdeki eserleriyle Alman ulusu nezdinde Türkler ve Türklerin dini hakkında kilisenin çizdiği olumsuz imajın tersine hoşgörüyü dayanan, ayrımcılık gözetmeyen olumlu bir imaj çizmiştir.¹⁵ Alman besteci Johann Wolfgang Franck, 1686 yılında bestelemiş olduğu “Cara Mustapha” adlı operada IV. Mehmet’in sadrazamı Kara Mustafa Paşa’nın Viyana kuşatmasını konu almıştır. Yine Alman besteci Reinhard Keiser’in 1693 yılında bestelediği “Muhammed II” adlı operasına, Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethi temel oluşturmuştur. George Frideric Handel’in 1724 yılında bestelediği “Tamerlano” adlı operasında da Timur ile Beyazıt arasındaki mücadele anlatılmaktadır.¹⁶ Görüldüğü üzere Türk tarihi ile ilgili olaylar Alman bestecilere ilham vermiştir ve bu durum sadece Almanya ile kalmamış Avrupa’nın diğer ülkelerine de yayılmıştır. 16 Temmuz 1782 yılında ilk defa sergilenen Wolfgang Amadeus Mozart’ın “Saraydan Kız Kaçırma” adlı operasında Türk motifleri kullanılmıştır.¹⁷ Operanın Türk Paşasının iyiliği ve mertliğine vurgu yapması, Türk imajına yönelik olumlu bakış açısının bir göstergesidir. Bazı yazarlar tarafından bu eser onurlu ve cömert padişah veya paşayı yüceltme eğilimine iyi bir örnek olarak gösterilmiştir.¹⁸ Türklerin Avrupa’da hayranlık uyandırdığı bu dönemde Wolfgang Amadeus Mozart, Mehter Marşı’ndaki ritimlerden esinlenerek 1783 yılında Türk Marşı’nı bestelemiştir. Yine Ludwig Van Beethoven’un da Türk Marşı olarak eseri mevcuttur. 17. ve 18. yüzyılda Alman ressamların, Türk halılarının desen ve renklerini tablolarında sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Mimariden, resime, müzikten, kıyafete ve günlük kullanım eşyalarına kadar her alana Türk motifleri yerleşmiştir. Friehs’in aktardığına göre, 1719 yılında Saksonya Prensi Friedrich August’un babası, Almanya’nın Dresden şehrinde bir Türk sarayı inşa ettirmiş ve oğlu Saksonya Prensi Friedrich August ile Avusturya sarayından Maria Josepha’yı bu sarayda evlendirmiştir. Düğün için aynı boyda güçlü 315 kişi vazifelendirilmiş ve bu kişiler “moustache a la Turque” yani Türk bıyığı bırakarak, yeniçeri kıyafeti giyip, mehter eşliğinde yürümüşlerdir. Ayrıca sarayın etrafına Türk çadırları kurulmuştur. Düğüne gelen davetliler de Türk kıyafetleri giymişlerdir. Yemekler, hilal şeklindeki masada yine Osmanlı kıyafetindeki hizmetliler tarafından servis edilmiştir.¹⁹ Bu dönemde Avrupa’daki soyluların Türk kıyafetleri giyerek tablolarını yapturmaları moda haline gelmiştir. Örneğin; 1750’li yıllarda Fransız sarayı soylularından Madame de Pompadur ve Madame de Burry dönemin ünlü ressamı Carle Van Loo’ya Türk elbiseli portrelerini sipariş etmişlerdir. O dönemde İstanbul’daki İngiliz elçisinin eşi Lady Montagu da Türk kıyafetleri içerisinde resmini yaptırmıştır. Ayrıca İmparatoriçe Maria Theresia Viyana’da Türk elbiseleri içerisinde

¹⁵ Erkan Zengin, “Türk-Alman İlişkilerinde Türk İmajını Meydana Getiren Olgular Ve Eserlere Yansıması”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı:1, 2013, s. 52.

¹⁶ Eve R. Meyer, “Türk Modası ve On Sekizinci Yüzyıl Müziği”, *Tarih Dergisi*, Sayı: 56, 2013, s. 149.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Margret Spohn, *Her Şey Türk İşi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996, s. 68-69.

¹⁸ Meyer, *a.g.e.*, s. 156.

¹⁹ Julia Teresa Friehs, “Maria Theresia im Kleid der Osmanen”,

<http://www.habsburger.net/de/kapitel/maria-theresia-im-kleid-der-osmanen>, 11.04.2014.

portresini yaptırmıştır.²⁰ 1770'li yıllara gelindiğinde çoğu Avrupa ordusunda Türk müzik aletleri ve giysilerini kullanan bandoların bulunduğu ifade edilmektedir.²¹

Tarihte II. Viyana kuşatmasının Türklerin başarısızlığı ile sonuçlandığı ifade edilir. Esasen başarısızlık olarak nitelendirilen bu durum Türklerin belki de kuşatmada başarılı olmasından daha büyük etkilere vesile olmuştur. Türkler bu kuşatmada başarılı olsalardı, Avrupa'da Türklere karşı imaj sadece askeri olarak, olumsuz bir şekilde kalmaya devam edecekti. Ancak Viyana Kuşatması sonrasında Türk korkusunu yenen Avrupalılar Türklerin daha farklı yönleri ile tanışmış oldular. Bu çerçevede 17. yüzyılda Almanya'da hakim olan ve "Türk modası" olarak tabir edilen olgu Almanya'dan tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Bu durum günümüzdeki şekliyle Türklerin yumuşak gücü olarak tabir edilebilir. II. Dünya Savaşı sonrası Amerika Birleşik Devletleri kültürü yeni bir siyasi ve diplomatik araç olarak kullanmaya başlarken acaba Türkler birkaç yüzyıl önce davranıp bu yöntemi farkında olmadan Almanya'da ve Avrupa'da kullandı mı? Acaba yumuşak gücün ilk örnekleri Türkler tarafından bu dönemde mi verildi? Bu soruların cevabı tartışılır ancak Türklerin Almanya'da 17. yüzyıl sonlarına doğru kültürel öğeler ile sahip oldukları nüfuzun savaş ve çatışma yoluyla elde edilemeyecek dereceye ulaşmış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Prusya'nın 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avusturya ve Rusya'ya karşı Osmanlı İmparatorluğu'nu doğal bir müttefik olarak görmesi ve Osmanlı'nın askeri gücünden faydalanmak istemesi tarafların yakınlaşmasında etken olan sebeplerdendir. Osmanlı İmparatorluğu açısından da Prusya Rus tehlikesi karşısında stratejik öneme sahipti. Osmanlı İmparatorluğu ve Prusya arasında ortak çıkarlar etrafında gelişen dostane ilişkiler taraflar arasında ilk anlaşmanın imzalanmasına vesile olmuştur. 2 Nisan 1761 tarihinde Prusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan "Dostluk, Gemicilik ve Ticaret Antlaşması" ile Türkiye ve Almanya arasında ilk ilişkiler resmi olarak kurulmuş olmaktadır. Anlaşmayı Osmanlı İmparatorluğu adına Koca Ragıp Paşa, Prusya adına Karlo Edlek Rexin imzalamıştır. Bu anlaşma taraflar arasındaki ilişkilerin başlangıç noktası olarak kabul edilmesine rağmen değinilmesi gereken birkaç nokta söz konusudur. Ocak 1718'de Osmanlı Sadrazamı Nişancı Mehmed Paşa'nın Prusya Kralı I. Friedrich Wilhelm'e bir mektup yollayarak Prusya ile yakınlaşmaya çalıştığı ve iki ülke arasında bir dostluk oluşturmak istediği belirtilmektedir. Bu ilk diplomatik temasın devamı 1720 yılında gelmiştir. 7 Eylül 1720 tarihinde Prusya Kralı I. Friedrich Wilhelm Padişah III. Ahmet ve Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa'ya birer mektup²² yollayarak diplomatik temasın devamını sağlamıştır. Aynı döneme ait bir başka diplomatik temas ise Prusya Kralının at alma bahanesiyle Johannes Jurgowsky'yi 1720'de Osmanlı Devleti'ne yollamasıdır.²³ 2 Nisan 1761 tarihli Dostluk, Gemicilik ve Ticaret Antlaşması'ndan iki yıl sonra Osmanlı İmparatorluğu Ahmet Resmi Efendi'yi ilk diplomatik Elçi olarak Berlin'e yollamıştır. 18. yüzyıldaki şartlar çerçevesinde Ahmet Resmi Efendi 14 Temmuz 1763 tarihinde 70 kişinin üzerinde bir heyetle

²⁰ Karlsruheher Türkenbeute, "Turquerie, Turkomanie, "alla turca" - Die Türkenmoden Europas", http://www.tuerkenbeute.de/kun/kun_eur/ModenTurquerie_de.php, 11.04.2014.

²¹ Meyer, *a.g.e.*, s. 161.

²² Klaus Schwarz, "Brandenburg-Preussen und die Osmanen – Frühe Beziehungen in Überblick", *Osmanlı Araştırmalar IX*, İstanbul 1989, s.377.

²³ Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay., İstanbul, 1985, s.1.

İstanbul'dan yola çıkıp 9 Kasım 1763 tarihinde Berlin'e varmıştır.²⁴ Bu heyette, kethüda, hazinedar, katip, imam, konakçı, silahtar, tercüman, yeniçeriler, mehter takımı, aşçılar, kahveciler, şerbetçiler, oda hizmetlileri ve iki tercüman yer almaktaydı.²⁵ Tarihi kaynaklar, Prusya'nın Osmanlı İmparatorluğu heyetini büyük bir merakla ve görkemli bir törenle karşıladıklarını belirtmektedir. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu-Prusya ilişkileri hakkında fikir veren bir başka örnek de Sultan III. Mustafa'nın II. Friedrich'in ıslahat hareketlerini duyarak yenileşme hareketleri için kendisiyle iletişime geçmiş olmasıdır. Bu çerçevede Ahmet Rasim Efendi Prusya'ya gönderilmiş ve Kral'ın verdiği üç öğüdü Sultan'a getirmiştir. Bu öğütler şunlardır:²⁶

-Bol bol tarih okuyun, eski tecrübelerden faydalanın.

-Güçlü bir orduya sahip olmaya çalışın ve barış zamanında askerlerinizi sürekli eğitime tabi tutun.

-Hazinez daima parayla dolu bulunsun, ekonomiye önem verin.

Taraflar arasında tesis edilen yakın ilişkiler imzalanan ittifak anlaşması ile daha da pekiştirilmiştir. İttifak anlaşmasına giden süreçte 1787 yılında başlayan Osmanlı-Rus savaşının da etkisi olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu ile Prusya'nın hem askeri hem de stratejik açıdan birbirlerine ihtiyaç duyması dolayısıyla yapılan görüşmeler sonucunda 31 Ocak 1790 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu ile Prusya arasında ittifak anlaşması imzalanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nu Rumeli Kazaskeri Aşir Efendi ile Reisülküttab Raşit Efendi'nin, Prusya'yı da İstanbul Elçisi Friedrich von Diez'in temsil ettiği ittifak anlaşması Osmanlı İmparatorluğu'nun bir Avrupa devleti ile karşılıklı şartlarla imzaladığı ilk ittifak anlaşması olması bakımından oldukça önemlidir.²⁷ Söz konusu anlaşma Osmanlı İmparatorluğu'nun bir Hıristiyan devletle müdafaa ve hücum mahiyetinde yaptığı bir anlaşma olması bakımından da ayrıca önem taşımaktadır.²⁸ Bu anlaşmaya göre Osmanlı İmparatorluğu ile Prusya arasında 1761 yılında yapılan ticaret anlaşmasının aynen yürürlükte kalacağı ifade edilmiştir. Ayrıca anlaşma uyarınca Prusya, Osmanlı İmparatorluğu yanında Rusya ve Avusturya'ya karşı savaşmayı kabul etmekteydi.²⁹ Yani Prusya tarihte ilk kez Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü sağlamış oluyordu³⁰. Böylece hem ticari ilişkilerin devamı sağlanmış hem de siyasi ve askeri anlamda bir ittifak oluşturulmasıyla köklü ilişkilerin temeli oluşturulmuştur.³¹ Bu gelişmeler neticesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda bu döneme kadar var olan Fransa'ya yönelik sempatinin yerini Prusya'nın aldığı söylenebilir. 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda merkezi otoritenin, kendisinin zayıflamakta

²⁴ Yüksel Pazarkaya, Büyük Frederik Üç Yüz Yaşında, Cumhuriyet 21 Şubat 2012, http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/321754/Buyuk_Frederik_Uc_Yuz_Yasinda.html, 09.10.2014.

²⁵ Murat Tosun, İlk adım böyle atılmıştı, Hürriyet Avrupa 02 Aralık 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/25258183.asp>, 09.10.2014.

²⁶ Türk Tarih Kurumu, Osmanlı Padişahları, <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Print&SayfaNo=127&Yer=StandartSayfa>, 10.06.2014.

²⁷ Rasim Marz, *Das Osmanische Reich auf dem weg nach Europa*, BOD (Book on Demand), Norderstedt, 2013, s. 13.

²⁸ Yusuf Ziya Altıntaş, "Prusya'dan Alman İmparatorluğu'na: Osmanlı ile İlişkiler", *Perspektif*, Sayı 218, Şubat 2013, s. 48.

²⁹ Kemal Beydilli, *1790 Osmanlı Prusya İttifakı*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul, 1984, s. 21.

³⁰ Fahri Türk, *Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 40.

³¹ Altıntaş, *a.g.m.*, s. 48.

olduğunu göremek eski gücünü toparlama çabasına girdiği görülmektedir.³² Padişah II. Mahmut döneminde modern bir ordu kurulması gerekliliği 20 Ekim 1827 tarihli Navarin Deniz Muharebesi'nde Osmanlı İmparatorluğu'nun Fransa, Rusya ve İngiltere tarafından yenilgiye uğraması ve Yunanistan'ın elden çıkmasına neden olan olayların başlangıcı olmasıyla iyiden iyiye hissedilmiştir.³³ Padişah II. Mahmut yaşanan yenilginin ardından orduyu Batılı örnekleri doğrultusunda modernize edebilmek için Prusya'ya başvurmuş ve Prusya'nın Osmanlı İmparatorluğuna askeri danışman göndermesini istemiştir. Bu vesileyle 23 Kasım 1835 tarihinde, iki kişiden oluşan Prusya askeri heyeti İstanbul'a gelerek göreve başlamıştır.³⁴ Helmut Von Moltke liderliğindeki bu ilk askeri heyet 1839 yılına kadar Osmanlı ordusunda görev almıştır. İlk Prusya heyetini daha ileriki dönemlerde Osmanlı ordusunda Alman askerlerinin yüksek rütbelere yükselmesine dair ilk adım olarak nitelendirmek de mümkündür. 19.yüzyıl'da askeri ilişkilerin yanı sıra ticari alanda da Osmanlı-Prusya ilişkilerinin geliştiğini görmekteyiz. 1834 yılında Alman Konfederasyon devletleri arasında Prusya'nın önderliğinde bir gümrük birliği (Zollverein) kurulmasıyla Osmanlı-Prusya ilişkileri 1871 yılına kadar Osmanlı-Zollverein ilişkileri şeklinde gelişme göstermiştir. 1840 yılında Osmanlı İmparatorluğu Zollverein adına Prusya ile bir ticaret anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma ile Zollverein'e dahil tüccarlar, "en çok müsaadeye mazhar yerli tüccar" olma niteliği kazanmışlardır.³⁵ Bu anlaşma ile o dönemde İstanbul'a gelen Alman tüccarlar Bosporus Germanen (Boğazlı Almanlar / İstanbullu Almanlar) olarak adlandırılmıştır.³⁶ Bu tüccarlar bugün halen İstanbul'da yerleşik olarak yaşamaktadır ve sayılarının yaklaşık 30.000 olduğu belirtilmektedir.³⁷ Bu vesileyle ortaya çıkıyor ki 1961 yılında Almanya ile Türkiye arasında imzalanan İşgücü Anlaşmasıyla Almanya'ya göç eden Türklerden önce Almanlar 1840 yılındaki ticaret anlaşmasıyla İstanbul'a göç etmişlerdir. Yani Türkler Berlin'de Kreuzberg semtine yerleşmeden çok daha önce Almanlar Beyoğlu ve civarında kendi Kreuzberg semtlerini oluşturmuşlardı bile. Bir anlamda Türk-Alman ilişkilerinde ilk "gastarbeiter"ler (misafir işçiler) Türkler değil Almanlar olmuştur. Almanya'dan göç eden söz konusu Protestan zanaatkar ve tüccarlar 1843 yılında İstanbul'da Protestan cemaatini kurmuşlardır. Ayrıca 1847'de Alman kulübü "Teutonia", 1868'de Özel Alman Okulu ve 1870'de Alman Hastanesi kurulmuştur.³⁸ İstanbul'da Almanlar tarafından kurulan bilim ve araştırma kurumları

³² Cabir Doğan, "II. Mahmut Dönemi Osmanlı Merkezleşme Politikasının Doğu Vilayetlerinde Uygulanması", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*,

Sayı/Cilt No: 6/4 , Ankara, 2011, s.507.

³³ Ralf-Peter Maertin, "Navarino - die Schlacht, die keiner wollte.", *Die Zeit*, 10 Ekim 1997, http://www.zeit.de/1997/42/Navarino_-_die_Schlacht_die_keiner_wollte, 23.10.2014.

³⁴ Yavuz Özgüldür, "Yüzbaşı Helmut von Moltke'den Müşir Liman von Sanders'e Osmanlı Ordusunda Alman Askeri Heyetleri", *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi) Yayınları*, Sayı: 4, 1993, s. 298.

³⁵ Mustafa Albayrak, "Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolu'nun Yapımı", *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi) Yayınları*, Sayı: 6, 1995, s. 2.

³⁶ Reiner Möckelmann, "Meilensteine der deutsch-türkischen Beziehungen", http://www.xn--deutsch-trkische-gesellschaft-tbd.de/index.php?article_id=11&clang=0, 24.06.2014.

³⁷ Stürmischer Wandels in der Türkei, 13.10.2008, http://www.deutschlandfunk.de/stuermischer-wandels-in-der-tuerkei.1310.de.html?dram:article_id=193691, 10.05.2014.

³⁸ Reiner Möckelmann, "Meilensteine der deutsch-türkischen Beziehungen", http://www.xn--deutsch-trkische-gesellschaft-tbd.de/index.php?article_id=11&clang=0, 24.06.2014.

çerçevesinde Osmanlı İmparatorluğu'ndan alınan özel izinlerle bazı Alman bilim adamları ve teknisyenler Osmanlı topraklarında arkeolojik araştırma ve kazılar yapmışlardır.³⁹ Alman arkeolog Heinrich Schliemann Truva hazinelerini, Alman mühendis Karl Humann Bergama Akropolü'ndeki Zeus Tapınağı'nı ortaya çıkararak Osmanlı-Prusya arkeolojik ilişkilerinin gelişmesine büyük katkı sağlamış olsa da bu kişiler buldukları eserleri Almanya'ya götürerek söz konusu ilişkilere bir o kadar da zarar vermişlerdir. Kasım 2012'de Truva hazinesinden 24 parça Türkiye'ye geri getirilmiştir.⁴⁰

II. Abdülhamit ile II. Wilhelm'in Dostluğu

Otto von Bismarck, 1871'de Alman milli birliğinin kurulması ardından yeniden bir savaş ortamının oluşmaması için Rusya ve Fransa'nın aksine o dönemde Osmanlı İmparatorluğu ile ilgilenmemiştir. Albayrak'a göre Bismarck'ın politikası Avusturya ve Rusya'yı yanına alarak Fransa'yı Avrupa'da yalnız bırakma yönünde gelişmiştir.⁴¹ Bismarck için Şark Meselesi ile ilgilenmek komşusu Avrupalı devletler ile bir çatışmaya neden olacağından kendisi özellikle bu meseleyle ilgilenmekten çekinmiştir.⁴² Bismarck en başta Alman menfaatleri için Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinin ve bütünlüğünün korunması gerektiğini düşünmüştür. Bu görüşün temelinde Osmanlı İmparatorluğu parçalandığı takdirde kendisine herhangi bir pay düşmeyeceği endişesi olduğu söylenebilir.⁴³ Ancak 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ertesinde gerçekleştirilen Berlin Kongresi'nde Bismarck'ın yavaş yavaş bu politikasından sıyrıldığı görülmektedir. Berlin Kongresi aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun da iç ve dış politikalarında değişikliğe gitmesine neden olmuştur. 1853-1856 Kırım Savaşı ile İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü garanti altına alan tutumlarını terk etmeleri Osmanlı-Alman yakınlaşmasına giden yolda en önemli etkenlerden biridir.⁴⁴ 19. yüzyılın sonuna doğru sanayi alanında yaşanan gelişmelerin Bismarck'ı daha aktif bir dış politika izlemeye itmesiyle Almanya, Rusya'ya karşı Osmanlı İmparatorluğu ile askeri ilişkilerini geliştirmiştir. Bir anlamda karşılıklı çıkarlar bu dönemdeki Osmanlı-Alman yakınlaşmasının temelini oluşturmuştur. Osmanlı İmparatorluğu gerileme döneminde izlemiş olduğu denge politikası kapsamında Almanya ile menfaatleri gereği yakınlaşmıştır diyebiliriz.

1876 yılında tahta çıkan II. Abdülhamit, Almanya'yı Osmanlı İmparatorluğu için tek seçenek olarak görmüştür. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndaki yenilgiden sonra II. Abdülhamit askeri danışmanını dönemin Alman büyükelçisi Von Hatzfeld'e göndererek ordunun yeniden yapılandırılması çalışmalarını için askeri uzmanlar

³⁹ Mustafa Yıldırım, "Tarihten Günümüze Münih'teki Türkler ve Bazı Türk Eserleri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 19, 2008, s. 491.

⁴⁰ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi Web Sitesi, <http://www.kultur.gov.tr/TR,72160/troya-hazinesinden-24-parca-eser-vatanina-geritildi.html>, 20.05.2014.

⁴¹ Albayrak, *a.g.e.*, s. 3.

⁴² Türk, *a.g.e.*, s. 41.

⁴³ Karl Helfferich, "Die Deutsche Türkenpolitik", *Im neuen Deutschland, Grundfragen deutscher Politik in Einzelschriften*, Hrsg. Hermann Jordan, Berlin, 1921, s. 8.

⁴⁴ Özgüldür, *a.g.m.*, s. 299.

gönderilmesi konusunda istekte bulunmuştur.⁴⁵ II. Abdülhamit'in Almanya'yı tercih etme nedenleri şu şekilde sıralanabilir:⁴⁶

- Rusya ile olan siyasi ve askeri sorunların çoğunluğu,
- İngiltere'nin politikalarına güvenmemesi,
- Fransa'yı küçümsemesi,
- Almanya'yı Panislamizm politikasının en güçlü destekçisi olarak görmesi,
- Almanya'nın Müslüman ülkelerde sömürgelerinin olmaması nedeniyle Almanya'yı Müslüman dostu bir ülke olarak görmesi,
- Almanya'nın Avrupa'nın en güçlü ordusuna sahip, sanayileşmiş bir ülke olması.

Almanya II. Abdülhamit'in isteğine kayıtsız kalmamış, 11 Nisan 1882 tarihinde dört subaylık bir askeri heyeti Osmanlı İmparatorluğu'na yollamıştır. Söz konusu heyetin başkanı Albay von Kaehler'in 1885 yılında ölmesi üzeri Alman askeri heyeti başkanlığına Colmar von der Goltz getirilmiştir.⁴⁷ Von der Goltz kısa bir süre içinde kendini kabul ettirip sevdirmeyi başarmış ve bir Türk dostu olarak anılmaya başlanmıştır.⁴⁸ Ancak literatürde von der Goltz'a yönelik bir başka algı daha mevcuttur. Von der Goltz'ün Alman Dışişleri Bakanlığı ve Alman Genelkurmayı'na günlük raporlar hazırlayıp Alman İmparatorluğu'nun Osmanlı'ya yönelik siyasetini etkilediği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra von der Goltz'ün İstanbul'da göreve başladıktan sonra Osmanlı ordusunun Alman silah fabrikalarından yüklü miktarda silah ve mühimmat sipariş ettiği de bir gerçektir. 1890'lı yılların sonlarına doğru Alman silah fabrikalarının Osmanlı silah pazarını tam anlamıyla eline geçirdiğini görmekteyiz.⁴⁹ 1889-1997 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu Alman silah fabrikalarından 68.6 milyon mark tutarında silah ve mühimmat satın almıştır.⁵⁰

Osmanlı İmparatorluğu ve Alman İmparatorluğu arasındaki ilişkilerin 19. yüzyılın sonlarına doğru doruk noktasına ulaştığını görmekteyiz. Bu durumun önemli sebeplerinden biri de II. Wilhelm'in 1888 yılında Alman İmparatoru olmasıdır. Alman İmparatorluğu'nda 1871-1888 yılları arasında dış politikayı Dış işleri Bakanı Otto von Bismarck yürütüyordu. Bu çerçevede Rusya ve Avusturya-Macaristan ile Alman İmparatorluğu Fransa'ya karşı ittifak kurarak bir denge politikası sürdürmeye çalışmaktaydı. Fakat II. Wilhelm ve Bismarck'ın yıldızları dış politika konusunda barışmamıştır. Bu fikir ayrılığı Bismarck'ın 20 Mart 1890 tarihinde Dışişleri bakanlığı görevinden istifa etmesini beraberinde getirmiştir. II. Wilhelm 1890 yılından itibaren "Weltpolitik" olarak adlandırılan sömürgeci bir dış politika yürütmeye başlamıştır.⁵¹ II. Wilhelm'in uygulamaya çalıştığı Weltpolitik çerçevesinde Osmanlı İmparatorluğu'na verdiği önem tahta geçmesinden bir yıl sonra kendini göstermiştir. 1889 yılında II.

⁴⁵ Ramazan Çalık, "Colmar Freiherr Von Der Goltz (Paşa) Ve Bazı Görüşleri", <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-36/asdasd>, 02.05.2014.

⁴⁶ İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nişancı*, Kaynak Yayıncılık, İstanbul, 1983, s. 52; Albayrak, *a.g.e.*, s. 4.

⁴⁷ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 97.

⁴⁸ Özgüldür, *a.g.m.*, s. 302.

⁴⁹ Ortaylı, *a.g.e.*, s.102-104.

⁵⁰ Albayrak, *a.g.m.*, s. 5.

⁵¹ Ö. Kürşad Karacagil, "Alman İmparatoru İstanbul'da (1917)", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 6, Sayı 12, yaz 2013, s. 112.

Wilhelm Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyaret ederek Osmanlı-Alman ilişkilerine verdiği önemi göstermiştir. II. Wilhelm Alman İmparatorluğu çıkarlarını İstanbul'da II. Abdülhamit önünde bizzat kendi savunmuştur. II. Wilhelm'in bu politikasının ne kadar başarılı olduğu ziyaret sonrası yaşanan gelişmelerden ortaya çıkmaktadır:

- 1890 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile Alman İmparatorluğu arasında Ticaret Antlaşması imzalanmıştır.

- Bağdat demiryolunun Konya'ya kadar uzatılma imtiyazı Almanlara verilmiştir.⁵²

Kayser II. Wilhelm'in İstanbul'a yaptığı bu resmi ziyareti "hem ziyaret hem ticaret" atasözü çerçevesinde değerlendirdiğini söyleyebiliriz. II. Wilhelm'in özellikle 18 Ekim 1898 tarihinde gerçekleştirdiği ikinci Osmanlı İmparatorluğu ziyareti çok yankı uyandırmıştır. Bu ikinci ziyarette II. Wilhelm sırasıyla önce İstanbul'a, sonra da Kudüs ve Şam'a giderek hem Osmanlı İmparatorluğu ile iktisadi ilişkileri geliştirmiş hem de dünyada yaşayan 300 milyon Müslümanın sempatisini kazanmıştır. Kayser II. Wilhelm Şam'da yaptığı bir konuşmada "Sultan ve dünyanın her tarafına yayılmış olan 300 milyon Müslüman bilsin ki, Alman İmparatoru kendilerinin dostudur"⁵³ diyerek İslam dünyasının takdirini kazanmasını bilmiştir. II. Wilhelm bu konuşma ile İslam dünyası ve Almanya İmparatorluğu arasındaki dostluğun ve güven ortamının ilk adımını atmıştır. Alman İmparatorluğu'nun o dönemde Osmanlı İmparatorluğu'na yakınlaşmasının ardında bazı nedenler yatmaktadır. İlk olarak, Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit'in tüm Müslümanların halifesi olması nedeniyle II. Wilhelm Müslümanları yanına çekmek için 1898 yılında Şam'da bu meşhur konuşmayı yapmıştır. İkinci neden olarak Kayser Wilhelm'in Osmanlı Padişahı üzerinden Rusya, Fransa ve İngiltere'ye karşı bir İslami Cihad başlatma fikri olduğu belirtilmektedir.⁵⁴ Diğer bir nedenin de Alman İmparatorluğu'nun II. Wilhelm döneminde yürüttüğü Drang nach Osten (Doğu'ya yönelik yoğun bir arzu) politikası çerçevesinde Berlin-Bağdat Demiryolu projesi çerçevesinde Anadolu ve Basra Körfezi'ni geçerek Hint Okyanusuna, yani Hindistan'a ulaşmak niyeti olduğu ifade edilmektedir.⁵⁵ Alman İmparatorluğu'nun o dönemde bölgede bir Alman Hindistan'ı oluşturma arzusunda olduğu söylenebilir. Ekonomik açıdan incelendiğinde Hindistan'ın 19. yüzyılda İngiltere için önemli bir bölge olduğu göze çarpmaktadır. Alman İmparatorluğu, Hindistan'a demir yolu ile ulaşma arzusuyla İngiltere'nin Hindistan'daki varlığını tehdit etmiş olacaktır.⁵⁶

Osmanlı İmparatorluğu 19. yüzyılın ortalarından itibaren demiryolu inşasına önem vermeye başlamıştır. İlk olarak 1856-1867 yılları arası İngilizler tarafından İzmir-Aydın demiryolu inşa edilmiştir.⁵⁷ 19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı İmparatorluğu ile Alman İmparatorluğu arasındaki ilişkilerin gelişmesi ve Osmanlı'nın Almanları bir dost ülke olarak algılaması nedeniyle demiryolları inşası imtiyazlarının artık Almanlara

⁵² Albayrak, *a.g.m.*, s. 7.

⁵³ Necmettin Alkan, "Dış Siyasetin bir Aracı olarak Hükümdar Gezileri: Kaiser II. Wilhelm'in 1898 Şark Seyahati", *Osmanlı Araştırmaları*, XXXI, İstanbul, 2008, s. 39.

⁵⁴ <http://www.3sat.de/page/?source=/dokumentationen/178340/index.html>, 20.10.2014.

⁵⁵ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 127.

⁵⁶ Musa Gümüş, "1893'ten 1923 Chester Projesi'ne Türk Topraklarında Demiryolu İmtiyaz Mücadeleleri ve Büyük Güçler", *Tarih Okulu*, Sayı X, Mayıs-Ağustos 2011, s. 175.

⁵⁷ Manfred Pohl, *Von Stambul nach Bagdad*, Piper, Münih, 1999, s. 12.

verildiği görülmektedir. II. Abdülhamit'in demiryollarıyla ilgili politikası kısa demiryolu hatlarına sahip olmak üzerine gelişmemiştir. II. Abdülhamit'in rüyası İstanbul'dan başlayarak Bağdat'a kadar uzanan bir demiryolu inşa etmektir. Bu demiryolu projesi sayesinde İstanbul Medine'ye ve bu çerçevede İslam ülkeleri de birbirine bağlanmış olacak, İslam dünyası ile Osmanlı İmparatorluğu arasında ilişkiler daha da sağlamlaşacaktı.⁵⁸ II. Wilhelm'in 1898 yılında gerçekleştirdiği ikinci Şark ziyareti sonrası II. Abdülhamit, Alman Kayser'in Bağdat Demiryolu hususuna gösterdiği ilgiyi de kullanarak demiryolu imtiyazını Almanlara vereceğini ifade etmiştir. 21 Ocak 1902 tarihinde imzalanan sözleşme ile Anadolu-Bağdat Demiryolu yapımı başlamıştır.⁵⁹ 1904 yılında resmi ve fiili olarak başlayan demiryolu inşaatı I. Dünya Savaşı nedeniyle aksamış ve 15 Temmuz 1940 tarihinde İstanbul'dan Bağdat'a tren seferleri ancak başlayabilmiştir.⁶⁰

I. Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Alman İmparatorluğu arasındaki ilişkileri incelediğimizde ekonomik açıdan Alman yatırımlarının, Alman şirketlerin ve özellikle Alman bankalarının yoğun bir şekilde Osmanlı pazarına girdiği görülmektedir.⁶¹ Bunun yanı sıra başta İstanbul olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman okullar ve hastanelerin sayısı artarken aynı dönemde Alman İmparatorluğu'nda da küçük çapta bir Türk toplumu oluşmaya başlamıştır. 1913 yılında Almanya'nın çeşitli şehirlerinde 1301 Türk vatandaşının eğitim ve çalışma amacıyla Almanya'ya geldiği görülmektedir.⁶² Askeri açıdan incelediğimizde Osmanlı ordusunda Alman etkisinin, gönderilen ilk heyetten itibaren her geçen gün artan bir seyir izlediğini söyleyebiliriz. Osmanlı ordusunun modernizasyonu amacıyla gelen Alman askeri heyetler 1912-1913 Balkan Savaşları'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bir yenilgiye uğramasına engel olamamalarına rağmen Osmanlı hükümeti ordusunu yeniden re organize ettirebilme amacıyla Alman askeri heyetlerine başvurmuştur.⁶³ Bunun üzerine General Liman von Sanders bu görevi yerine getirmesi için Osmanlı İmparatorluğuna gönderiliyor. I. Dünya Savaşının başlamasıyla beraber Alman hayranlığı ile tanınan Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın 20 Ekim 1914 tarihinde verdiği kararı ile Rus limanlarını topa tutan Osmanlı İmparatorluğu kendini Alman İmparatorluğunun yanında kendini I. Dünya Savaşının içinde buldu.⁶⁴

Sonuç

Türkiye ile Almanya arasındaki yoğun ilişkiler 1871 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu ve Prusya; 1871 yılı sonrasında Osmanlı İmparatorluğu ve Alman İmparatorluğu ilişkileri şeklinde süregelmiştir. Uluslararası ilişkilerin tabiatı gereği

⁵⁸ Albayrak, *a.g.m.*, s. 12.

⁵⁹ Gümüş, *a.g.m.*, s. 179.

⁶⁰ Pohl, *a.g.e.*, s. 99.

⁶¹ Erdoğan Keskinliç, "Ein kurzer Einblick in die Geschichte deutsch-türkischer Beziehungen", *INID Institut*, 2002, <http://inid.de/islam-in-deutschland/interreligoeser-dialog/ein-kurzer-einblick-in-die-geschichte-deutsch-t%C3%BCrkischer-beziehungen.html>, 11.03.2014.

⁶² Yıldırım, *a.g.e.*, s. 491.

⁶³ Özgüldür, *a.g.m.*, s. 303-304.

⁶⁴ Ali Kaşığıun, "Osmanlı Devleti'nin 1.Dünya Savaşına Girmeden Önceki İttifak Arayışları", *History Studies*, Cilt 1, 1/2009, s. 333.

dostluğun esasen çıkar üzerine kurulu olduğu gerçeğini göz önüne aldığımızda Türk-Alman ilişkilerinde dostluğun da en başlarda askeri çıkarlar üstüne kurulu olarak geliştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Askeri çıkarlar yanında hayranlık unsuru da taraflar arasındaki ilişkilerde başlıca etmenlerden biri olmuştur. 18. yüzyılda Alman İmparatorluğu'nda bir Osmanlı hayranlığından bahsetmek mümkündür. 19. yüzyılda ilişkilerin doruk noktasına ulaştığı II. Wilhelm ve II. Abdülhamit döneminde ekonomik ve askeri ilişkiler dostluk ilişkilerine paralel olarak gelişme göstermiştir. I. Dünya Savaşı'na kadar geçen süreçte Osmanlı İmparatorluğu'nda da bir Alman hayranlığı söz konusu olmasına rağmen dönemsel gelişmeler nedeniyle ilişkilerde çıkar unsuru ön plana çıkmaya başlamıştır. Görüldüğü üzere taraflar arasındaki ilişkilerde kimi zaman hayranlık, kimi zaman çıkar, kimi zaman da dostluk ön plana çıkmıştır. Ancak bu süreçte değişmeyen tek şey söz konusu unsurların birbirini tamamladığı, birbirinden ayrı düşünülmediği gerçeğidir.

Kaynakça

- ALBAYRAK, Mustafa, "Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolu'nun Yapımı", *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi) Yayınları*, Sayı: 6, Ankara, 1995, s. 1-38.
- ALKAN, Necmettin, "Dış Siyasetin bir Aracı olarak Hükümdar Gezileri: Kaiser II. Wilhelm'in 1898 Şark Seyahati", *Osmanlı Araştırmaları*, XXXI, İstanbul, 2008, s. 9-53.
- ALTINTAŞ, Yusuf Ziya, "Prusya'dan Alman İmparatorluğu'na: Osmanlı ile İlişkiler", *Perspektif*, Sayı 218, Şubat 2013, s. 46-50.
- BEYDİLLİ, Kemal, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay., İstanbul, 1985.
- BEYDİLLİ, Kemal, *1790 Osmanlı Prusya İttifakı*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul, 1984.
- BUSBECQ, Ogier Ghiselin de, *The Turkish Letters of Ogier Ghiselin de Busbecq Imperial Ambassador at Constantinople 1554 – 1562*, (Çev.) Edward Seymour Forster, Oxford, 1927.
- COŞAN, Leyla, "Almanya'da Hıristiyanlaştırılan Türk Savaş Esirleri ve Bunların Vaftiz Törenleri (16-18. Yüzyıllar)", *Türk Kültürünü İncelemeleri Dergisi, The Journal of Turkish Cultural Studies* 19, İstanbul, 2008, s. 43-60.
- ÇALIK, Ramazan, "Colmar Freiherr Von Der Goltz (Paşa) Ve Bazı Görüşleri", <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-36/asdasd>, 02.05.2014.
- ÇELİK, Latif, *Türkische Spuren in Deutschland- Almanya'da Türk İzleri*, Logophon, Mainz, 2008.
- DOĞAN, Cabir, "II. Mahmut Dönemi Osmanlı Merkezileşme Politikasının Vilayetlerinde Uygulanması", *Doğu Türkisch Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Sayı/Cilt No: 6/4, Ankara, 2011, s. 505-521.
- FLOCKEN, Jan von, "Friedrich Barbarossa – ein Kaiser ertrinkt", *Die Welt*, 07.01.2008.
- GÜMÜŞ, Musa, "1893'ten 1923 Chester Projesi'ne Türk Topraklarında Demiryolu İmtiyaz Mücadeleleri ve Büyük Güçler", *Tarih Okulu*, Sayı X, Mayıs-Ağustos 2011, s. 151-194.

- HELFFERICH, Karl, *Die Deutsche Türkenpolitik*, Berlin, 1921.
- HELLER, Hartmut, “Carl Osman und das Türkenmariandl”, *Die Zeit*, 04.09.2003.
- HELLER, Hartmut, “Türkentaufen um 1700- ein vergessenes Kapitel der fränkischen Bevölkerungsgeschichte”, *Glaubensflüchtlinge und Glaubensfremde in Franken*. 26, Seminar des Frankenbundes vom 10-12 Oktober 1986, s.255-271.
<http://www.3sat.de/page/?source=/dokumentationen/178340/index.html>,
 20.10.2014.
- JULIA Teresa Friehs, “Maria Theresia im Kleid der Osmanen”,
<http://www.habsburger.net/de/kapitel/maria-theresia-im-kleid-der-osmanen>,
 11.04.2014.
- KARACAGİL, Ö. Kürşad, “Alman İmparatoru İstanbul’da (1917)”, *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 6, Sayı 12, yaz 2013, s.111-133.
- KESKİNKILIÇ, Erdoğan, “Ein kurzer Einblick in die Geschichte deutsch-türkischer Beziehungen”, *INID Institut*, 2002, <http://inid.de/islam-in-deutschland/interreligioeser-dialog/ein-kurzer-einblick-in-die-geschichte-deutsch-t%C3%BCrkischer-beziehungen.html>, 11.03.2014.
- KONRAD, Felix, “Von der 'Türkengefahr' zu Exotismus und Orientalismus: Der Islam als Antithese Europas (1453–1914)?”, *Europäische Geschichte Online (EGO)*, (Ed.) Institut für Europäische Geschichte (IEG), 03.12.2010,
<http://www.ieg-ego.eu/konradf-2010-de>, 10.03.2014.
- MAERTİN, Ralf-Peter, “Navarino - die Schlacht, die keiner wollte.”, *Die Zeit*, 10 Ekim 1997, http://www.zeit.de/1997/42/Navarino_-_die_Schlacht_die_keiner_wollte, 23.10.2014.
- MANFRED, Pohl, *Von Stambul nach Bagdad*, Piper, Münih, 1999.
- MARZ, Rasim, *Das Osmanische Reich auf dem Weg nach Europa*, BOD (Book on Demand), Norderstedt, 2013.
- MEYER, Eve R., “Türk Modası ve On Sekizinci Yüzyıl Müziği”, *Tarih Dergisi*, Sayı: 56, 2013, s. 147-165.
- MÖCKELMANN, Reiner, “Meilensteine der deutsch-türkischen Beziehungen”,
http://www.xn--deutsch-trkische-gesellschaft-tbd.de/index.php?article_id=11&clang=0, 24.06.2014.
- ORTAYLI, İlber, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Alman Nüfuzu*, Kaynak Yayıncılık, İstanbul, 1983.
- ÖZGÜLDÜR, Yavuz, “Yüzbaşı Helmut von Moltke'den Müşir Liman von Sanders'e Osmanlı Ordusunda Alman Askeri Heyetleri”, *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi) Yayınları*, Sayı: 4, Ankara, 1993, s. 297-307.
- PAZARKAYA, Yüksel, “Büyük Frederik Üç Yüz Yaşında”, *Cumhuriyet*, 21 Şubat 2012,
http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/321754/Buyuk_Frederik_Uc_Yuz_Yasinda.html, 09.10.2014.
- SCHWARZ, Klaus, “Brandenburg-.Preussen und die Osmanen – Frühe Beziehungen in Überblick”, *Osmanlı Araştırmalar IX*, İstanbul, 1989, s. 361-379.
- SPOHN, Margret, *Her Şey Türk İşi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi Web Sitesi,
<http://www.kultur.gov.tr/TR,72160/troya-hazinesinden-24-parca-eser-vatanina-getirildi.html>, 20.05.2014.

- TOSUN, Murat, "İlk adım böyle atılmıştı", *Hürriyet Avrupa*, 02 Aralık 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/25258183.asp>, 09.10.2014.
- Tulpe und Kaffee - Neues aus dem Orient, http://www.tuerkenbeute.de/kun/kun_eur/TulpeUndKaffee_de.php, 02.04.2014.
- Türk Tarih Kurumu, Osmanlı Padişahları, <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Print&SayfaNo=127&Yer=StandartSayfa>, 10.06.2014.
- TÜRK, Fahri, *Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- TÜRKENBEUTE, Karlsruhe, "Turquerie, Turkomanie, "alla turca" - Die Türkenmoden Europas", http://www.tuerkenbeute.de/kun/kun_eur/ModenTurquerie_de.php, 11.04.2014.
- Werner-Ulrich Deetjen, "700-jähriges Jubiläum Sadok Selim-Johannes Soldan (um 1270–1328), erster urkundlich bekannter türkischer Deutscher und Brackheimer Bürger", Brackenheim, 2005.
- YILDIRIM, Mustafa, "Tarihten Günümüze Münih'teki Türkler ve Bazı Türk Eserleri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 19, 2008, s. 489-506.
- ZENGİN, Erkan, "Türk-Alman İlişkilerinde Türk İmajını Meydana Getiren Olgular Ve Eserlere Yansıması", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı:1, 2013, s. 48-57.